

Vanhoja biologisia julkaisuja verkossa

Tiina Onttonen

Biologian seurojen vanhoja julkaisuja voi nyt lukea kotitietokoneesta. Viikin kampuskirjasto on digitoinut Vanamon vuoteen 1940 mennessä ilmestyneet kausijulkaisut ja Societas pro Fauna et Flora Fennican sarjoja pitemmällekin. Myös Dendrologian seuran tiedotukset 1970—81 ja *Sorbifolia* 1982—99 ovat nyt vapaasti saatavilla Helsingin yliopiston digitaalisessa arkistossa HELDAssa.

Luonnon Ystävä

Vanamon vuonna 1897 hyväksytyjen ensimmäisten sääntöjen mukaan yhdistyksen tarkoitus oli ”edistää suomenkielen käytäntöä luonnontieteen, varsinkin kasvi- ja eläintieteen alalla”. Seuran suomenkielinen lehti *Luonnon Ystävä* palveli tätä tarkoitusta. Lehden perusti yksityisenä yrityksenä Kaarlo Mainio Levander vuonna 1897, mutta jo vuodesta 1900 lehti siirtyi Vanamon ja sen puheenjohtajan Aukusti Juhana Melan vastuulle. *Luonnon Ystävä* ilmestyi aluksi kerran kuussa, myöhemmin kuutena numerona vuodessa. Vuonna 1904 lehdellä oli 700 yksittäistä tilaajaa, ja lisäksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seura tuki lehteä alkuun 120—200 kappaaleen tilauksella.

Alkuvuosina suuri osa *Luonnon Ystävän* tilaajista oli koululaisia, sillä päätoimittaja A. J. Melan aikana lehti oli vaihteleva ja koulunuo-riosoakin kiinnostava. Vuonna 1907 Nuoren Voiman Liitto perusti nimenomaan koululaisille *Nuori Voi-*

ma -lehden, jossa oli myös luonnontieteellisiä kirjoituksia. Aikuisista lukijoista kilpailivat esimerkiksi *Suomen Metsästyslehti* vuodesta 1906 ja *Tapio* vuodesta 1908.

Suomalaisen Eläin- ja Kasvitieteellisen Seuran Vanamon Julkaisuja

Keväällä 1919 Vanamo päätti tarjota jäsenilleen mahdollisuuden julkaista tieteellisiä tutkimuksiaan seuran omassa sarjassa. Aikaisemmin vanamolaisten tutkimuksia oli julkaistu lähinnä Societas pro Fauna et Flora Fennican sarjoissa, mutta myös Suomen Tiedeseuran, Suomalaisen Tiedeakatemian, Suomen Maantieteellisen Seuran ja Suomen Metsätieteellisen Seuran sarjoissa.

Uunio Saalas kertoo teoksessaan *Puoli vuosisataa suomalaista luonnontiedettä — Suomalaisen Eläin- ja Kasvitieteellisen Seuran Vanamon toiminta 1896—1946* Vanamon julkaisutoiminnan historiasta. Kirjaan sisältyy liitteenä luettelo Vanamon *Julkaisuja*- eli *Annales*-sarjojen tutkielmista 1923—45.

Suomalaisen Eläin- ja Kasvitieteellisen Seuran Vanamon Julkaisuja eli *Annales Societatis Zoologicae-Botanicae Fennicae Vanamo* -sarjaa perustettaessa Kaarlo Linkola (aikaisempi Collan) ehdotti sarjaan otettavan vähintään nelisivuisia kirjoituksia joko suomeksi tai jollakin suurella sivistyskielellä. Hän myös toivoi, että ”olisi kerta kaikkiaan määrättävä, että niissä täytyy olla lyhyet muunkieliset selostukset” ja muunkielisissä vastaavasti suomenkieliset. 300—400-sivuisia nidoksia julkaistaisiin sitä mukaa, kuin niitä kirjoituksista täyttyisi.

Annales-sarjan painoasuun otettiin mallia Suomalaisen Tiedeakatemian julkaisuista. Painosmääräksi sovittiin 500 (lisäksi 100 eripainosta kirjoittajalle). Sarjan päätoimittajana toimi alusta asti Johan Ivar Liro, joka jatkoi tehtävässään vielä vuoden 1943 alkuun sarjan jo jakauduttua vuonna 1931 kasvi- ja eläintieteelliseen julkaisusarjaan.

Vanamon tieteellisissä sarjoissa painettiin 1921—25 vuosittain alle 300 sivua. 1930—38 julkaistiin noin 1 000—1 500 sivua vuodessa. Sodan syttymisvuotena 1939 painettiin ennätyskelliset 2 700 sivua, mutta 1940 vain 122 sivua ja hyvin vähän myös parina seuraavana vuonna. Vuosina 1923—45 Vanamon tieteellisissä sarjoissa julkaistiin yhteensä 19 258 sivua, joista 6 610 sivua eläintieteellistä ja 12 648 sivua kasvitieteellistä tekstiä.

Eläintiedettä julkaistiin *Annales-sarjoissa* vähemmän kuin kasvitiedettä, koska eläintieteilijöillä oli julkaisukanavana myös Vanamon kirjasarja *Suomen Eläimet*. Lisäksi he julkaisivat huomattavan osan tutkielmistaan *Suomen Hyönteistieteellisessä Aikakauskirjassa* ja *Ornis Fennicassa*. (Saalas 1946.)

Kasvimaantiedettä ja lintujen nimiä

Alkuvuosikymmeninä Vanamon *Annales-sarjoissa* käsiteltiin muun muassa selkärankaisten anatomiaa ja kehittymekaniikkaa, kehitys- ja perinnöllisyysilmiöitä teoreettiselta kannalta, eläinphysiologiaa ja ekologiaa. Kirjoitukset käsittelivät hyönteisiä, äkämäpunkkeja, nilviäisiä, matoja ja alkueläimiä. Kasvitieteilijät julkaisivat juuristotutkimuksia ("paitsi anatomiaa, myös monenlaisia ekologisia probleemoja"), kasvifysiologiaa, kromosomitutkimusta ja kasvisystematiikkaa.

Runsaammin edustettuina Vanamon tieteellisessä julkaisutoiminnassa olivat kasvimaantiede ja tähän läheisesti liittyvät floristiset ja ekologiset kysymykset sekä kasvillisuustutkimus. Artikkeleissa käsiteltiin paitsi Suomen eri paikkakuntien kasvillisuutta ja kasvistoa myös esimerkiksi Viron leviä (K. Mölder) ja Chilen kasvillisuutta (H. Roivainen). A. K. Cajander julkaisi vuonna 1926 saksankielisen katsauksen Suomen kasvimaantieteelliseen tutkimustyöhön (nidottu *Annales Botanici* -sarjan osaan 5, 1927). "Helsingin kaupungin puiden ja pensaiden jäkäläkasvisto" (V. Vaarna) julkaistiin *Annales Botanici* -sarjassa vuonna 1934 (osa 5, 1935).

Einari Merikallio oli kerännyt vuodesta 1908 alkaen lintujen nimiä eri puolilta Suomea, muun muassa Turun ympäristöstä, Kainuusta, Lapista, Karjalasta ja 1918—19 Riihimäen sotavankileiriltä, sekä vangeilta että vartijoilta. "Suomalaisia lintujen nimiä" julkaistiin eläintieteellisessä *Annales-sarjassa* vuonna 1922.

Annales-sarjoissa yleisimmin käytetty kieli oli saksa — ennen vuotta 1946 julkaistuista varsinaisista tutkimuksista saksankielisiä

oli 171, suomenkielisiä 54, englannin- ja latinankielisiä molempia 5, espanjankielisiä 4 ja ranskankielisiä 1. Suomenkielisiä oli näin ollen runsas viidennes. Yleisesti tunnetuilla kielillä julkaiseminen oli toisaalta välttämätöntä, mutta "jos yksinomaan julkaisemme kaikki tieteelliset teoksemme vieraalla kielellä, kärsii siitä auttamattomasti oma kansallinen kulttuurimme eikä kielemme pääse riittävässä määrin kehittymään kulloinkin kyseessä olevan tieteen tai tieteenhaaran alalla", kirjoitti Saalas. Suomenkielisiin tutkimuksiin oli siksi liitettävä vieraskielinen, mutta vieraskielisiin aina myös suomenkielinen selostus. Jälkimmäinen ei ollut yleisesti käytäntönä muissa seuroissa. (Saalas 1946.)

Digitoidun aineiston saatavuus

Luonnon Ystävän vuosikerrat 1911—40 ovat vapaasti saatavilla HELDAssa. Sieltä löytyvät myös *Luonnon Ystävän* sisällysluettelot vuosilta 1897—1910 ja 1911—30, joissa artikkelien otsikot on ryhmitelty aihepiirin mukaan.

HELDAn erikoiskokoelmasta Fauna & Flora on ladattavissa myös Societas pro Fauna et Flora Fennican julkaisuja, Helsingin hyönteistieteellisen yhdistyksen *Notulae Entomologicae* vuoteen 1976 ja useita ennen vuotta 1923 julkaistuja osia Suomen Tiedeseuran sarjasta *Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk*. HELDAan on digitoitu myös muutamia *Norrinian* osia.

Suomen Metsätieteellisen Seuran julkaisut *Acta Forestalia Fennica* vuosilta 1913—99 ja *Silva Fennica* vuosilta 1926—97 ovat myös ladattavissa HELDAsta Metsätieteellisen Seuran digitoimina.

Luonnon Ystävän, *Nuoren Voiman*, *Suomen Metsästyslehden* ja *Tapion* vanhimmat vuosikerrat ovat saatavilla Kansalliskirjaston digitoitujen aikakauslehtien palvelussa. Samasta palvelusta aukeavat myös 1866—80 ilmestynyt *Kirjallinen Kuukauslehti* sekä *Valvojan* vuosikerrat 1881—1911. Niissä oli Saalaan mukaan ilmestynyt kirjoituksia biologian alalta jo ennen Vanamon aikoja.

BHL-Europe-hanke ja digitointi

Helsingin yliopiston kirjaston Viikin kampuskirjaston Biodiversity Heritage Library for Europe -portaalia varten tehtyä digitointia ovat rahoittaneet Koneen säätiö, Georg ja Ella Ehrnroothin säätiö, Helsingin yliopiston biotieteellinen tiedekunta sekä Oskar Öflundin säätiö. 2009—12 EU-hankkeessa rakennettu portaali julkaistaan näillä näkymin vuonna 2013. Nyt HELDAssa saatavilla oleviin vanhoihin biologian aineistoihin on tarkoitus myöhemmin tarjota pääsy myös BHL-portaalien ja Euroopan digitaalisen kirjaston European kautta.

Kirjallisuus

Saalas, U. 1946: Puoli vuosisataa suomalaista luonnontiedettä. Suomalaisen Eläin- ja Kasvitieteellisen Seuran Vanamon toiminta 1896—1946. — 548 s. Otava, Helsinki.

Luettelo palveluista

Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto HELDA
<<http://helda.helsinki.fi/>>
Kansalliskirjaston digitoituiden aineistot
<<http://digi.kansalliskirjasto.fi/>>
Biodiversity Heritage Library, BHL
<www.biodiversitylibrary.org/>
BHL-Europe
<<http://www.bhl-europe.eu/>>
(tietoa hankkeesta, myöhemmin portaali)
Ornis Fennica
<<http://www.ornisfennica.org/>>
Europeana
<<http://www.europeana.eu/>>

Vanamon digitoidut tieteelliset julkaisut (vuoteen 1940)

Suomalaisen Eläin- ja Kasvitieteellisen Seuran Vanamon Julkaisuja — Annales Societatis Zoologicae-Botanicæ Fennicæ Vanamo, osat 1—15 vuosilta 1923—34 (+ yksi kasvitieteellinen lisäviikko)
Suomalaisen Eläin- ja Kasvitieteellisen Seuran Vanamon Kasvitieteellisiä Julkaisuja — Annales Botanici Societatis Zoologicae-Botanicæ Fennicæ Vanamo
Suomalaisen Eläin- ja Kasvitieteellisen Seuran Vanamon Eläintieteellisiä Julkaisuja — Annales Zoologici Societatis Zoologicae-Botanicæ Fennicæ Vanamo

Kirjoittaja

Tiina Onttonen, Helsingin yliopiston kirjaston Viikin kampuskirjasto, PL 62, 00014 HELSINGIN YLIOPISTO;
tiina.onttonen@alumni.helsinki.fi

FM (biologia) Tiina Onttonen työskenteli Viikin kampuskirjastossa tietoaasiantuntijana vuoden 2012 loppuun. Aiemmin hän on toiminut mm. kääntäjänä.